

Eric Kaufmann

ÚTON A LIBERÁLIS POSZTLIBERALIZMUS FELÉ

A posztliberalizmusnak a *woke* kulturális szocializmus ellensúlyozása végett mind filozófiai, mind pragmatikus okok miatt magáévá kell tennie az alakulóban lévő liberális-konzervatív szintézist. Összességében ez a legjobb garancia arra, hogy az áthidaló és köteléket teremtő társadalmi tőke – nyugati társadalmak szövetét kikezdő – eróziója megállítható és visszafordítható legyen.¹

A posztliberális gondolkodás egyik prominens álláspontja szerint a liberalizmus kudarcot vallott, és egyre foszló társadalmi szövetünk és kulturális rossz közérzetünk a 18. századig, a felvilágosodásig és az Amerikai Egyesült Államok megalapításáig visszanyúló fejleményekből ered. Adrian Vermeule, Patrick Deneen és Yoram Hazony olyan mozgalom mellett érvel, amely a pozitív liberális értékektől – mint például az egyenlőség és az individualizmus – a pozitív konzervatív értékek felé mozdul el, mint amilyen az állami szintű vallásgyakorlás. Vermeule az alkotmányos originalizmus helyett – amelyet már évtizedekkel ezelőtt zászlajára tűzött a liberális konzervatívok keresztes hadjárata – konzervatív aktivizmust szorgalmaz az originalizmustól való elmozdulást az utóbbi 60 évben motiváló progresszív aktivizmus helyének betöltésére.²

Nagy a kísértés arra, hogy – a baloldal módszereit visszafordítva – visszatérjünk a történelmi, állam által vezetett nemzeti konzervativizmushoz, amint azt Jean-Jacques Rousseau írta *A lengyel kormány figyelmébe* című munkájában:

¹ PUTNAM 2000.

² DENEEN 2018; HAZONY 2022; VERMEULE 2022.

„Amint a gyermek életében először ráeszmél a világra, saját szülőföldjét kell látnia, és nem is láthat semmi mást addig a napig, míg szemét örökre le nem zárja. Minden igaz republikánus az anyatejjel szívja magába hazáját, azaz a jog és a szabadság iránti szeretetet. Ez a szeretet jelenti teljes létezését; nem lát mást, csak a szülőföldet, egyedül érte él [...] Tanulmányainak tartalmát, rendjét és formáját a jognak kell megszabnia. Csakis lengyelek legyenek a tanárai. Olyan lengyelek, akik lehetőség szerint házasságban élnek, és akik valahányan kitűnnek erkölcsös jellemük, feddhetetlenségük, értelmük és teljesítményük révén.”³

Jómagam azonban más felé hajlok. Ideológiai és pragmatikus okokból egyaránt a liberális posztliberalizmust pártolom. Ezek korántsem egymásnak ellentmondó fogalmak. Ahelyett, hogy a liberalizmust magát látnám problémának, ragaszkodva ahhoz az elképzeléshez, hogy a negatív liberális tolerancia elkerülhetetlenül pozitív liberális indoktrinációhoz és kényszerhez vezet, meggyőződésem, hogy a negatív liberalizmus gyermeke a pozitív liberalizmus fürdővizével nélkül is megmaradhat. Sőt, a procedurális liberalizmus iránti elkötelezettségünk megerősítése képes megvédeni a konzervatív értékeket is az erodálódástól, mivel meggátolja azokat a pozitív liberális kísérleteket, amelyek indoktrinációja vagy kényszere az embereket a progresszivizmus vagy a modern hagyományellenesség felé löki.

Meggyőződésem, hogy az állam eszközével a progresszív dogma helyébe a konzervatív ortodoxia elveit ültetni akaró maximalista posztliberális törekvések helyett gyakorlatiasabb és konszenzuálisabb célt kell magunk elé tűznünk: az intézményes semlegesség és egyensúly elérését. Még akkor is így van ez, ha – a közérdek alapján – indokolt a közoktatást a pozitív nemzeti önkép védelmezőjének szerepe felé billenteni, habár a Rousseau által megfogalmazottaknál némileg árnyaltabb változatban.

Napjaink konzervatívellenes diszkriminációját leépítve a semlegesség stratégiája teret nyit a konzervatív és a progresszív értékek egyenlő feltételek mellett zajló versenyének az olyan közintézményekben, mint az iskolák és az állami hivatalok. A ma jellemzően lejtő intézményi pálya kiegyenesítésével a konzervativizmus jó esélyt kap a szívek és az elmék megnyerésére,

³ ROUSSEAU 2023 [1772].

ugyanis nagyobb összhangot mutat az emberi természettel. Ehhez természetesen feltétlenül szükséges a konzervatív értékek hatékonyabb ápolása a civil társadalomban, amely kizárólag az alulról építkező egyesületek és testvériségek révén valósítható meg (például az Amerikai Légio, az Itáliai Fiai, a Narancs Rend vagy az Amerikai Forradalom Leányai), amelyek az elmúlt fél évszázadban bomlásnak indultak.

Azon pesszimista nézet ellenében, hogy a kulturális szocializmus, az expresszív individualizmus és a hagyományellenes modernizmus irányába tett fordulat beleégett a liberalizmus DNS-ébe, jómagam azt vallom, hogy a liberalizmus valójában szűken fókuszált politikai ideológia, amely a változatok széles körét képes befogadni, beleértve a nemzeti konzervatív variációkat is. A liberalizmus kelet-ázsiai, illetve kelet-európai változata egyértelműen különbözik a francia, illetve az angolszász variációtól. Az angolszász világban bennünket aggasztó kóros folyamatok kevésbé hangsúlyosak a világ azon részein, ahol a procedurális liberalizmus hasonló változatai a meghatározók, ahogyan például Koreában vagy Csehországban.

Nem gondolom, hogy az angolszász világon kívüli liberális országok ugyanolyan mértékben esnének áldozatul a bennünket kínzó nyavalyáknak. Konzervatív kultúrájuk jól megfér a liberális politikai infrastruktúrával. Megítélésem szerint a kultúra javarészt független a politikai rendszer és a jogrend eljárásaitól, illetve alkotmányos alátámasztásaitól. Túlontúl sok időt töltünk a politikai liberalizmus és konzervativizmus 18. századi vitáival, miközben korántsem eleget a kulturális liberalizmus és radikalizmus 20. századi támadásaival, amelyek fokozatosan visszaverték a konzervativizmus hangsúlytalan és szétszórt ellenállását.

A gazdaságot tekintve hozzáállásom némiképp agnosztikus, illetve ezeket a kérdéseket nem tartom szimbolikus jelentőségűnek. A neokonzervatív jobboldal, amely a hangsúlyt a piaci liberalizmusra és a külpolitikára helyezi, egy letűnt korban fontos hídfőállása volt a kommunizmus fenyegetése elleni küzdelemnek. Az állam által szabályozott gazdaságok és a túlhatalommal rendelkező szakszervezetek buktatóinak azonosítása helyénvaló volt, ezek ugyanis visszafogták a beruházásokat és a növekedést. A gazdasági autarkia és az importhelyettesítés alacsonyabb rendű a nyitottabb kereskedelemnél, míg a „kedvezményezett körét” preferáló iparpolitikának és a keynes-i keresletkezelésnek – finoman szólva – vannak hullámvölgyei.

Ugyanakkor a *laissez faire* posztliberális kritikájával túlnyomórészt egyetértek. A szabályozatlan piacok problémákkal terheltek, és táptalajukon könnyen születhet uram-bátyám kapitalizmus. A globalizmus kiszervezi a munkahelyeket a stabil közösségekből, amelyeknek így a kiüresedés és az egyenlőtlenségek jutnak osztályrészül. Az agglomerációs hatások regionális különbségeket teremthetnek. A gazdaságban a legbiztosabb előre felé vezető útnak a makro- és mikrogazdaságpolitikák kiegyensúlyozott, bizonyítékokon alapuló elemzése tűnik.

Csak megismétlem: konzervatívként a gazdaságpolitika ideológiai szempontjai nem állnak az érdeklődésem homlokterében. Azt alapvetően számos mozgó alkotóelemmel és külső korlátokkal bíró technikai-irányítási kérdésnek tartom, amelynek lehetséges kimeneteleiben a politikai paletta szinte minden szereplője egyetért: minél nagyobb az egy főre jutó jövedelem növekedése, annál kisebb az egyenlőtlenség és annál jobbak a közszolgáltatások. Mindez inkább konszenzus, semmint ideológiák vagy nézetek kérdése. Éppen ezért úgy vélem, a gazdasági ideológia javarészt – bár nem teljesen – független attól, amit szerintem a konzervativizmusnak napjainkban a középpontba kellene helyeznie. A gazdaság gyakran első helyre léphet a szavazópolgárok szempontjai között, azonban a konzervativizmus meghatározása során nem elsődleges fontosságú.

Többek között azt szorgalmazom, hogy a posztliberálisok kevesebb energiát fecselegjenek a gazdaságra – amely jelentős részben technikai feladat, számos külső paraméterrel –, és több energiát fektessenek a kultúrába. Ez utóbbi olyan nézetbeli kérdés, amely határozott vonalat húz a baloldal és a jobboldal közé, és amelyben a nemzetpolitikai fellépés és vita gyors változást hozhat. Nem fenyeget az a veszély, hogy gazdasági bódulatot hozó szocializmus felé tántorgunk, ugyanakkor a peremén táncolunk annak a baloldali kulturális forradalomnak, amely alapjaiban fenyegeti – mind a felvilágosodásban, mind a hagyományokban gyökerező – civilizációnkat.

A társadalom értelmezésformáló intézményeit meghatározó progresszív baloldal a konzervatívok játszóteréül kijelölt egy „gazdaság” feliratú homokozóladát, hozzákanyarítva még a külpolitikát is. Isten mentsen attól, hogy áttvedjenek a baloldal által jelenleg kisajátított kultúra világába, ahol dühödt progresszív kommentátorok becstelen – a „rasszizmust” kiáltó rágalmazástól „a kiszolgáltatottak taposásával” vádoló érzelmi zsarolásig

terjedő – taktikákkal igyekeznek csírájában elfojtani minden diskurzust. Azok a konzervatívok, akik elfogadják a kulturális baloldal kereteit, és „tisztelőre méltó” gazdasági és külpolitikai vitákra szorítkoznak, miközben elutasítják a „kultúrháborút”, a családpolitikát, a bűnözést, a bevándorlást és más kulturális kérdéseket, alig többek, mint a kulturális baloldal hasznos idiótái.

A brit Konzervatív Párt számos parlamenti képviselőjét vagy elsősorban a piaci liberalizmus motiválja, vagy az ország médiájának és progresszív elitjének a státuszukat meghatározó jóváhagyása után sóvárognak.⁴ Hajlandóak együttműködni az elittel, miközben szembeszállnak a kulturális konzervativizmus képviselőivel, akik a legtöbb *tory* szavazót és az ország többségének törekvéseit képviselik.⁵

A posztliberális konzervatívok feladata, hogy végre egyszer a kultúrát helyezték az első helyre, a gazdaság és a külpolitika biztonságosabb terepe elé. Ehhez tüpontosan kell azokra a politikai reformokra és társadalmi mozgalmakra összpontosítani, amelyek megváltoztathatják a kultúra irányát, és mérsékelhetik a kortárs tabuk erejét – legalábbis addig, amíg azok észszerű mederben maradnak. Ha a mai vészmadárkodó progresszív magaskultúrában a konzervatív politikusokat és írókat nem bélyegzik rasszistának és transzfóbnak, akkor nem végzik elég jól a munkájukat.

A konzervatívoknak el kell oszlatniuk azt az illúziót is, hogy a változás az államhatalom igénybevétele nélkül is bekövetkezhet. Amint később kifejtem, a demokratikus államhatalom alkalmazása mind a liberalizmus, mind a konzervativizmus szerves részét képezi, ugyanakkor gyakorlati szempontból is van jelentősége: a választott kormány az egyetlen jelentős kultúraformáló intézmény, amely felett a jobboldal ellenőrzést remélhet. Míg a magánszektor cselekvése és az egyesületi tevékenység fontos, a „teremtő rombolás” és a párhuzamos intézmények libertariánus álmát álmodni sokkal nehezebb egy tágabb, intézményi szinten konzervatívellenes kulturális rendszerben. Gyakorlati szinten ez azt jelenti, hogy a konzervatívoknak az eddiginél lényegesen nagyobb erőfeszítések árán lesz csak esélyük a beavatkozásra a fősodorbeli intézményekben.

Amikor – akárcsak az elit egyetemek esetében – a státuszhoz kötődő előnyöket bebetonozza a hírnév, a volt növendékek és az adottságok köre,

⁴ BALE et al. 2020.

⁵ GOODWIN 2023.

vagy ahol – akár a közösségimédia-platformok és a keresőmotorok esetében – a hálózat felhasználók számával egyenes arányban növekvő értéke kvázi monopóliumot teremt, csak a szabályozás és az állam tarthatja kordában a progresszív torzítást. A Twitter megszerzése révén Elon Musk összehasonlíthatatlanul nagyobb hatást gyakorol a közösségimédia-szektorra, mint a Gab vagy a Parler közösségimédia-platform; a Legfelsőbb Bíróság hatása az egyetemi felvételik rendszerére, illetve a republikánus államok törvényhozásának hatása a sokszínűség, az egyenlőség és a befogadás rendszerére sokkal mélyebb, mint amelyet a Hillsdale Főiskola vagy az Austini Egyetem képes gyakorolni. Az iskolaválasztás legfeljebb az iskolai indoktrináció szétterülő polipkarjainak peremét kapargathatja meg, míg a kritikai rasszelmélet vagy a *genderideológia* betiltása egy tollvonással hatalmas változást idézhet elő. Ez nem azt jelenti, hogy az új intézmények ne lennének fontosak a legjobb gyakorlatok modellezésére, de a legtöbb politikai területen az intervenció reform (amelyet Hirschman „hangnak” nevez) sokkal többet számít a rendszerszintű változás terén, mint a libertáriánus „kilépés”.

LIBERÁLIS–KONZERVATÍV KOALÍCIÓ?

A 20. század végét megelőzően a liberalizmussal szemben a legtöbb kihívást a konzervativizmus támasztotta, lett légyen az monarchista, vallási, patriarchális vagy nemzeti. Az én fülemet megütö a konzervatív értelmiségi, James Burnham kórusból kirívó hangja, amellyel *Suicide of the West* (*A Nyugat öngyilkossága*) című munkájában megfogalmazza „liberális szindrómának” nevezett állításait. Legyen szó az emberiség számára az etikai fejlődésre adatott lehetőségről, az erővel szemben az ész és a vita társadalmi problémák megoldásában játszott szerepéről, a társadalmi rendszerek értékelésében a bizonyítékokon alapuló megközelítés elfogadásának szükségességéről, a szólásszabadság értékéről, a jogi deszegregációról és az állampolgári jogokról vagy az emberiség jólétét növelő törekvések fontosságáról, újra és újra Burnhammal szemben, a liberális oldalon találok magam.⁶

⁶ BURNHAM 2014: 125–130.

Azonban 60 évnyi radikális-progresszív berögződés után, amikor a hagyományok felszámolásáért recsegő egalitárius kereplő messze túlhaladt a boldogságmaximalizáló optimumon, a liberalizmussal szembeni kihívások főként a baloldaltól jelentkeznek. Ahogy Colin Wright *The Left Left Me* (A baloldal elhagyott) című karikatúrája mutatja – amelyet Elon Musk is megosztott a Twitteren –, a baloldal eltörléskultúrájának dogmatizmusába hajló túlkapása számos régi vágású baloldali liberálist mart el magától a jobboldal felé.⁷ A liberális nemzeti konzervativizmusnak (vagy posztliberalizmusnak) az elégedetlen liberálisokból és a konzervatívokból kovácsolt, olyan koalíciót kell zászlajára tűznie, amely a progresszív szélsőségek jelenére van szabva.

BALOLDALI MODERNIZMUS: KORUNK FŐ IDEOLÓGIÁJA

Korunk meghatározó ideológiája a baloldali modernizmus. Ez felfogható „méltányossági sokszínűségként”, amely összekapcsolja a kulturális baloldaliság eszméjét – az identitáson alapuló egyenlőtlenségek elleni támadást – a modernizmussal, amely az expresszív individualizmust, az újdonságot és a különbözőséget (a hagyománnyal és a közösséggel szemben) előnyben részesítő kulturális érzékenység. Daniel Bell szerint a modernizmus kezdete a 20. század elejére, az absztrakt, a hagyományok felszámolását célzó művészet, építészet és atonális zene korára nyúlik vissza, bár posztimpresszionista előfutárai már 1880 körül megjelentek.⁸ Az utópizmus és a marxizmus „felszabadító” potenciálja, valamint az 1840-es évek bohéméletének anti-kulturális jellege miatt némileg a baloldalhoz kötődött, de az is előfordulhat, hogy olyan jobboldali átalakulási ideológiákkal párosul, mint Marinetti fasiszta futurizmusa.

Ezzel szemben a baloldali modernizmus kulturális baloldala a 19. századi abolicionisták és pacifisták humanitarizmusára vezethető vissza, amelynek fonalát az Egyesült Államok liberális progresszív és ökumenikus mozgalmai vették fel az 1900-as és 1920-as években. A liberális progresszivisták a „bevándorlók hozzájárulását” magasztalva igyekeztek decentralizálni a fehér,

⁷ WRIGHT 2022.

⁸ BELL 1976.

angolszász protestáns Amerika hagyományait, miközben hangsúlyozták az asszimiláció „pszichológiai árát”, amelyet a (főleg fehér) bevándorló etnikai csoportok, például az olaszok és a zsidók fizetnek meg.

Az 1912 és 1917 közötti időszakban a New York-i Greenwich Village (Ifjú Értelmiségiek néven ismert) bohém „lírai baloldala” – különösen Randolph Bourne – az angol-protestáns hagyományt „korlátozónak”, kifejezéstelennek, valamint unalmasnak minősítette. Ez a kulturális elutasítás közvetlenebb formája volt, mint Dewey liberális, progresszív, „sem anglizmus, sem új-anglizmus [nem határozhatja meg Amerikát]” álláspontja. A korai baloldali modernizmus főként az európai városi bevándorló csoportokat védte az angol-protestáns többséggel szemben, emellett azonban az 1910-es évek végén érdeklődni kezdett a fekete jazz és az afrikai amerikaiak iránt. Bár a humanitárius liberálisok etikai alapjaira épített, a kulturális tagadásnak mégis esztétikusabb formáját képviselte, a liberális progresszívek és a fősodorbeli, ökumenikus protestáns elit viszonylag visszafogott követeléseivel szemben jóval nagyobb hangerőn szólva. A baloldali modernizmus, a nyugati országok ideológiai rezsimje tehát felosztható modernista összetevőjére – amely az újdonságra és a sokszínűsége összpontosít – és a kulturális szocializmusra, amely moralista koncepcióként arra irányul, amit Jonathan Haidt az egyenlőség és a törődés/bántás erkölcsi pilléreként fogalmaz meg.⁹

Az 1960-as évek vége óta a kulturális szocializmus moralista énje fölénybe került a baloldali modernista projektet korábban uraló modernista alternatívájával szemben. Míg a modernizmus ösztöndzőereje az olyan bűnöknek, mint a pedofília, a prostitúció és a pornográfia, a kulturális szocializmus védelmező *étosza* a kiszolgáltatott vagy elnyomott csoportok elleni támadásként érzékeli azokat (így valójában a konzervativizmushoz kerülve közelebb). A kulturális szocializmus hívei ugyanakkor – észszerűtlen módon – bűnnek tekintik a kulturális kisajátítást és a transzrasszú identitást is, korlátozva a modernisták egzotikumra vagy szinkretizmusra való, az egyén saját újraalkotásának mint élettervnek a megvalósítása érdekében megcélzott törekvését.

Ugyanakkor a legtöbb más területen – akárcsak a polgári társadalmi erkölcsök, a presztízshierarchiák vagy az etnikai többségek elleni baloldali

⁹ HAIT 2012.

modernista támadás esetében – a baloldaliság és a modernizmus közös alapon áll a konzervativizmussal szemben. Az 1960-as évektől a baloldali modernizmus újra és újra felforgatta a liberális-konzervatív többségi érzékenységet, míg a politikailag inkorrekt modernisták, mint például Norman Mailer, engedtek a kulturális szocializmus által rájuk szabott korlátozásoknak.

A kulturális szocializmus *woke* vallásától kísérve emelkedett fel. A *woke* fogalmát szűken értelmezve *a történelmileg marginalizálódott faji, illetve születési és társadalmi nem identitáscsoportok szakralizálására* kell használni. Bár létezhetnek ortodoxiak az éghajlatváltozás, a védőoltások és egyéb, a baloldalba kódolt kérdések körül is, amelyek a másként gondolkodók társadalmi kiközösítéséhez vezetnek, ezeket leginkább progresszív hiedelmeknek lehet tekinteni, amelyek rokonságot mutatnak ugyan a *woke* dinamikával, de kívül rekednek annak hatókörén. Az ezekhez hasonló anyagi kérdések nem fonják össze a csoportidentitást és a politikai ideológiát ugyanúgy, mint a faj, illetve a születési és a társadalmi nem kérdéseinek totemjei.

Mind a kortárs kulturális szocializmus, mind a transzgresszív modernizmus a liberalizmus egy-egy ágának tekinthető, de csak úgy, ahogy a nacionalizmus, a marxizmus vagy a vallási fundamentalizmus: a liberalizmus egyes aspektusaiból merítenek, míg másokat elutasítanak. Röviden, jóllehet a liberalizmus szűk fókuszú ideológiaként illiberális ágakat is hajt, attól még nem kell elutasítanunk a liberalizmus eleven fájának törzsét.

Míg a gazdasági liberalizmus és a szocializmus megküzdött egymással a vegyes kapitalizmusban elfoglalt helyért, semmi ehhez hasonló nem fordult elő a kulturális szocializmusban, amely jelenleg akadálytalanul terjed a nyugati, különösen az angolszász országok társadalmában. Ahogy a közgazdaságtan felismeri a kompromisszumot a gazdasági torta minél nagyobbra hízalása és egyenlőbb felosztása között, a szociológiának meg kell ragadnia a kompromisszumot a kultúra gazdagságának bővítése, illetve a kulturális önbecsülés és a hatalom újraelosztása között.

A kulturális szocializmus kulturális szegénységhez vezet. Az olyan kategóriák, mint a nem és az etnikai hovatartozás, Derrida véleményével ellentétben elsősorban nem társadalmilag felépített hatalmi hierarchiák, hanem jelentés- és hagyományrendszerek, amelyek a legtöbb ember számára jelentős értéket képviselnek. Például a fehér emberek becsmérése,

a történelem egyes szereplőinek kiradírozására és a nemi binaritás eltörlésére tett kísérletek lerombolják a kulturális értékeket, miközben a hátrányos helyzetű csoportokra nézve több kárral járnak, mint előnnyel. A túlzott méltányosság – akárcsak a szocialista gazdaság – szegénységet szül.

AZ ELSŐTŐL A HARMADIK KULTÚRHÁBORÚIG

A következőkben igyekszem végigkalauzolni az olvasót a kulturális szocializmus 1960-as évek óta tartó kvantitatív felemelkedésén. Féktelen rohama a kulturális liberalizmust és konzervativizmust egyaránt megtizedelte. Míg a kulturális liberalizmus és konzervativizmus valaha egymás legfőbb ellensége volt, egyre közelebb sodorja őket a *woke* hullám elleni lázadásuk. A liberalizmus és a konzervativizmus közös nevezőjét táplálni kell, míg hatékony ellenállássá nem cseperedik a nyugati civilizációt a hidegháború óta ért legsúlyosabb fenyegetéssel szemben.

A kulturális szocializmus kihívásának két vetülete van. Az első, amelyet nevezhetünk az „eltörlés kultúrájának”, a régi liberális rendből fakadó szólás-szabadságra, jogszerűsége, egyenlő bánásmódra és objektív igazságra nézve jelent fenyegetést. A második, amelyet az egyszerűség kedvéért „kritikai fajelméletnek” nevezek, a nemzeti konzervatív értékeket kérdőjelezi meg, azaz többek között a közösséget, az összetartozást, továbbá a többségi etnikai és nemzeti hagyományt, identitást és emlékezetet. Legutóbb a vallás aspektusai (az egyház szerepe az őslakosok ellen elkövetett „kulturális népirtásban”, illetve az abortusz, a homoszexualitás, a nemi binaritás és a család kapcsán kialakult hagyományos doktrína elfogadásának joga) is a kulturális szocializmus kereszttüzebe kerültek.

Az eltörlés kultúrája és a kritikai faj- és a *gender*elmélet napjaink kultúrháborújának két fő csatateret. Fontos ugyanakkor felvázolni a kulturális konfliktus teljes időrendjét az 1960-as évektől kezdődően, hiszen valójában már a harmadik kultúrháború napjait éljük, amely az első és a második kultúrháború által lerakott alapokon zajlik. Ezeket nem egymást kölcsönösen kizáró jelenségekként kell szemlélnünk, inkább részben egymással átfedésben végbe-
menő folyamatokként, amelyek különböző korszakokban csúcspontot értek ki.

Az első kultúrháborúban a társadalmi-vallási konzervativizmus hívei a „világi humanistákkal”, illetve a régi vágású liberálisok a feministákkal csaptak össze. Európában a kereszténydemokrácia a szociálliberalizmus ellen folytatott utóvédharcokat.¹⁰ Ennél is fontosabb, hogy az 1980-as és a 2000-es évek közötti időszak Amerikájának vallásos jobboldala a családi értékeket és a hiten alapuló jóléti értékeket védelmezte, miközben kiállt a teremtésmélettől iskolákban való tanítása, valamint az abortusz és a meleg-házasság elleni mozgósítás mellett. Az abortuszkérdés kivételével – amelyet egyedüli sikerként könyvelhetett el – e mozgalom összességében kudarcot vallott céljai elérésében.¹¹

A második kultúrháború a bevándorlás és az etnikai sokszínűség köre szerveződött. Komolyabb kezdetei az 1980-as évekre tehetőek, amely korszakot a populista jobboldal felemelkedése fémjelzi Franciaországban, Olaszországban, Ausztriában, Flandriában és néhány további európai országban. Kapott szavazati aránya az 1980-as és a 2000-es évek között megtriplázódott. Az Egyesült Államokban ugyanez az illegális bevándorlók ellen irányuló kaliforniai 1994-es 187. népszavazási javaslatban, valamint Pat Buchanan 1992-ben és 1996-ban tartott – az első és a második kulturális háború témáját ötvöző – majdnem győztes republikánus előválasztási kampányában talált kifejezésre. A globalista–nacionalista megosztottság legközelebb 2014-ben kapott lángra, amikor az európai parlamenti választásokon a francia Front National, az Egyesült Királyság Függetlenségi Pártja és a Dán Néppárt támogatottsága a rekordnagyságú bevándorlási hullámot meglövölgöztetve (mintegy 30%-kal) megugrott. Ez a folyamat a 2015-ös migrációs válsággal hágott a tetőfokára, amelyet 2016-ban a brexit, Trump győzelme, illetve Európa-szerte a populista jobboldali pártok rekordnagyságú támogatottsága követett. Ausztriában a Szabadságpárt egy százalékponton belülre kerülve szalasztotta el az elnökválasztás második fordulójának megnyerését, Marine Le Pen támogatottsága pedig soha nem látott mértékűre duzzadt, legutóbb a szavazatok 43%-át érte el.

Míg az első kultúrháborút a vallási konzervatív–világi liberális humanista ellentét, a másodikat pedig a nacionalista–globalista összecsapás határozta

¹⁰ INGLEHART 1990.

¹¹ ROZELL–WHITNEY 2007.

meg, addig a harmadik kultúrháború törésvonala a kulturális szocializmus–kulturális liberalizmus – avagy illiberális progresszivizmus – és a liberális–konzervatív koalíció között húzódik. E megosztottság gyökerei az 1960-as és 1970-es évektől kezdődő pozitív diszkriminációs kvóták nyomán kialakuló liberális nyugtalanságban keresendők. Ezt a konfliktust hosszú ideig a bíróságokon és a Kongresszusban zajló visszafogott adok-kapok jellemezte.¹² Kijelenthető, hogy a kulturális szocializmus erodálódása mindaddig nem kezdődött meg ezen a területen, amíg Trump elnöksége idején konzervatívabb bíróság nem született, amelynek tevékenysége 2023-ban az áttörést jelentő Students for Fair Admission kontra Harvard ügyben csúcsonyult ki.

Az 1980–90-es években a spanyol–angol kétnyelvű oktatás („multi-kulturális oktatás”) ellen irányuló hivatalos angol nyelvi mozgalom az Egyesült Államok államainak körülbelül a felében nyert teret. A régi vágású liberálisok – mint Arthur Schlesinger, Allan Bloom, Nathan Glazer és Francis Fukuyama – figyelmeztettek arra a fenyegetésre, amelyet az identitáspolitikák támaszt a nemzeti kohézióval és az egyéni szabadsággal szemben.¹³ Jómagam azt tenném hozzá, hogy a szólásszabadságnak a harmadik kultúrháború korai szakaszában a bevándorlással szembehelyezkedő beszédmód kapcsán megnyilvánuló korlátozásai ellenérzést váltottak ki, és olyan légüres teret nyitottak a politikában, amelyet végül a második kulturális háború populista pártjai töltöttek be.

Míg általánosságban az első és a második kultúrháború során a törésvonal egyik oldalán a konzervatívok, a másikon pedig a liberálisok és a progresszívek helyezkedtek el, a harmadik kultúrháború hozadékaként a szekuláris liberalizmus számos híve – retorikáját tekintve legalábbis – elmozdult a progresszivizmustól a konzervatív oldal felé. Miközben a progresszívekkel egy törzsből és politikai pártból maradnak, a régi liberálisok egyre inkább aggódnak a multikulturalizmus, az identitáspolitikák, a kultúra, a kritikai faj- és a *genderelmélet*, valamint a pozitív diszkrimináció individualizmust elutasító attitűdjé miatt.¹⁴

¹² GLAZER 1987.

¹³ SCHLESINGER 1993.

¹⁴ RAUCH 2021.

A KULTURÁLIS SZOCIALIZMUS HAJNALA

A harmadik kultúrháború központi kérdését adó kulturális szocializmus elsődleges hajtóereje egy igen egyszerű érzelmi reláció: „a többség rossz, a kisebbség jó.” Ez sokkal inkább tekinthető érzelmekre apelláló, alulról építkező, anarchista és vezető nélküli, semmint gazdasági szocializmusnak. A szocializmus e válfaja – erkölcsi tekintélyének és hatalmának növelése végett – ütkártyaként igyekezett előnnyé kovácsolni a faj szentségét és az ahhoz kapcsolódó fehér büntudatot. Ez a szentség 1965 körül robbant be a köztudatba, miután az Egyesült Államokban az 1940-es években megkezdődött faji liberalizációs attitűdváltozások sorozata az 1960-as évek közepén fordulópontra jutott.

Shelby Steele liberális-konzervatív gondolkodó, aki afrikai amerikai-ként átélt a polgárjogi forradalmat, kulturális földrengésként írja le ezt a jelenséget:

„Az erkölcsi erővonalak úgy mozdultak el, akár a föld tektonikus lemezei. A fehér büntudat szinte kézzelfoghatóvá vált, látszott az emberek arcán. Én ezt abban az időben jelentős tekintélyvesztésnek láttam. Ami tekintélyt pedig a fehérek elveszítettek, azt a feketék megszerezték. Nem lehet senki irányában büntudatot érezni anélkül, hogy át ne adnánk neki a hatalmat.”

Steele szemében a polgárjogi törvény azt eredményezte, hogy Amerika és különösen a fehérek elismerték bűnösségüket. Számukra a megváltás egyetlen módja az maradt, hogy az erények nyilvános fitogtatása útján hitet tesznek a fehér büntudat és a rasszizmus elutasítása mellett. A Steele által rasszizmustól való „elhatárolódásként” – nem pedig a feketék körülményeinek javításaként – emlegetett attitűd vezetett az olyan politikák végrehajtásához, mint a pozitív diszkrimináció.¹⁵

Paul Krugman a *The New York Times* hasábjain vázolja fel az amerikai erkölcsi rend e forradalmát, amely 1965 körül széthasította az udvarias társadalmat: „Közbeszédünkben megtörtént a nyílt rasszizmus teljes tabusítása.

¹⁵ STEELE 2006: 497–498.

Bár nem szó szerint, nem egyik napról a másikra zajlott, mégis rendkívül gyors volt ez a folyamat.” Krugman felidézi, hogy a drága Long Island-i otthonok ajtaját díszítő apró kocsihajtó figurákat egyetlen nyár leforgása alatt festették feketéről fehérre.¹⁶ Míg Nagy-Britannia a közvélemény tömeges elmozdulása tekintetében mintegy 15 évvel lemaradt az Egyesült Államok mögött, az elit egyes tagjai – például Roy Jenkins – már az 1960-as évek elején fegyverként forgatták és kiterjesztették a rasszizmus vádját.¹⁷

A közerkölcs e forradalma ugyanebben az időben söpört végig a radikális baloldalon is, annyira, hogy az addig a New Dealről vagy a művészi modernizmusról szóló vitákkal elfoglalt progresszív értelmiségiek egyik napról a másikra belevetették magukat az új, faji alapú kulturális radikalizmusba. Susan Sontag, a *Partisan Review* munkatársa e szavakkal fakadt ki 1966-ban:

„Amerika népiertásra épült [...] a modern idők legbrutálisabb rabszolgarendszerével [...] A fehér faj az emberi történelem rákfeneje. Egyes egyedül a fehér faj – és annak ideológiai és találmányai – irt ki autonóm civilizációkat, terjeszkedjen bárhol, felborítva a bolygó ökológiai egyensúlyát, ami mostanra magának az életnek a fennmaradását veszélyezteti [...] Ez szenvedélyesen rasszista ország, és a belátható jövőben nem is fog megváltozni.”¹⁸

A baloldali modernisták – például Herbert Marcuse – a fehér munkásosztályt hátrahagyva a fekete radikalizmus és a harmadik világ szocializmusának identitáriusabb regiszterei felé fordultak. A nyugati munkásosztállyal szembeni kommunista csalódás nyomán a radikális társadalmi átalakulás választott eszközévé – a fehér proletariátus helyett – a kisebbségi lumpenproletariátus vált.¹⁹

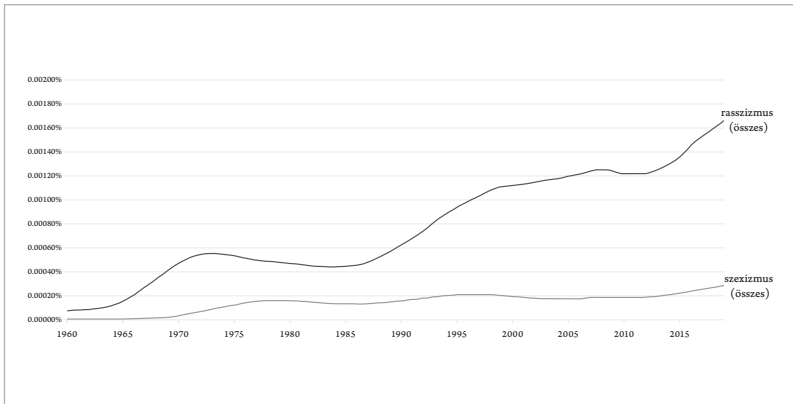
A *Partisan Review*-ban megjelent 1966-os úttörő cikkében Sontag már az amerikai maszkulinitást kritizálta, előrevetítve a büntudat logikájának – a feketék szentségének farvizén hajózó – feminista kisajátítását. A faji

¹⁶ KRUGMAN 2013.

¹⁷ HANSEN 2000: 150–155.

¹⁸ CARSON–ROBBINS 2019.

¹⁹ Literary Hub 2019.

1. ábra. A „rassizmus” és a „szexizmus” terminus előfordulási gyakorisága a Google-indexált könyvekben, 1960–2019
 Forrás: a szerző összeállítása a Google Ngram Viewer alapján

kisebbségekkel kezdődő mágikus minőség és a hitetlenség felfüggesztése ennek megfelelően kiterjedt a nőkre is, ahogyan később a homoszexuálisokra, legutóbb pedig a transzneműekre is. A mögöttes logika az identitáscsoportok áldozatiságának egy pontja volt („interszekcionalitás”), miközben a fehér heteroszexuális férfiak az új erkölcsi hierarchia legaljára száműzettek. A kisebbségi áldozatok lelki, intellektuális és erkölcsi mélység forrásaivá lettek, míg az egykor kiváltságos többség az elesettek szerepét vette át, akiktől elvárt a bocsánatért esedezés és a megalázkodás. A fehér férfiak számára kötelezővé vált, hogy szövetségek, a performatív öngyűlölet és az erények fitogtatása útján igyekezzenek kiköszörölni az erkölcsi csorbát.

Az angol nyelvű könyvekben szereplő „rassizmus” és „szexizmus” kifejezés 1. ábrán látható gyakorisága hangsúlyos mintát tár fel, amelyben a kulturális szocializmus az érzelmi lelkesedés időszakos „*woke* ébredései” során fellendül. Az első ilyen nagy ébredés az 1960-as évek végén, a második az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején, a harmadik pedig a 2010-es évek végén következett be, és 2020–2021-ben érte el csúcspontját. A könyvek és tudományos cikkek tartalmát elemezve is ugyanezeket a tendenciákat követhetjük nyomon.

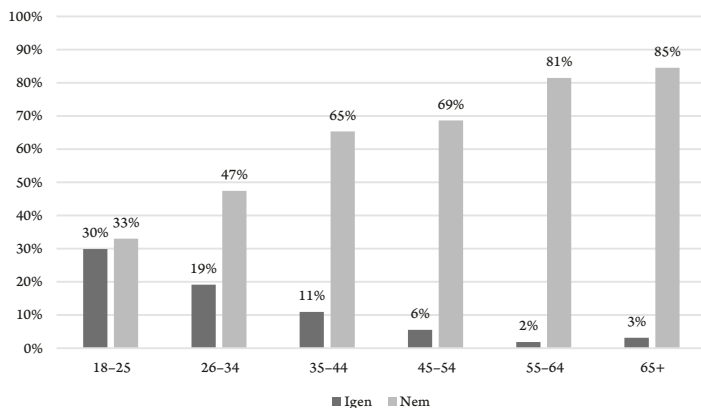
Napjaink „*woke* ébredése” ugyanakkor abban más, hogy az most először csordult túl az egyetemi szférán és az irodalmi körökön. A nagy adathalmazok elemzése megerősíti, hogy a harmadik kultúrháború során a hírekben megjelent tartalmak gyakorisága látványosan utolérte a tudományos szférában gyártott tartalmakat, ami az első és a második „nagy ébredésre” még nem volt jellemző.²⁰ Míg az 1960-as években a fekete radikalizmus, valamint az 1980-as és 1990-es években a politikai korrektség körüli diskurzus nagyrészt az egyetemi campusokra és az irodalom világára korlátozódott, a 2010-es évek hulláma végigsöpört az ifjúsági, a magas-, a pop- és a vállalati kultúrában egyaránt.

AZ IFJÚSÁG FÖLDET RENGETŐ EREJE

A fiatalok és a magasan képzettek az első kultúrháború liberális szekularizáló irányzatainak élére álltak. Ugyanez jelentős mértékben igaz volt a második kultúrháború globalizmusára is. Nem meglepő tehát, hogy ezeket a csoportokat ott találjuk a harmadik kultúrháború frontvonalában is. A progresszizmus ilyen tekintetben való előrejelzése terén az életkor fontosabb, mint a végzettség, különösen a harmadik kultúrháborús kérdések esetében. Például Nagy-Britanniában a doktori fokozattal rendelkező 60 év felettiek 70%-a ellenzi a politikai korrektséget, míg a 25 év alattiak kétharmada – végzettségtől függetlenül – támogatja azt. Abból a kérdésből, hogy vajon a kiadóknak meg kellene-e szakítaniuk az együttműködést J. K. Rowlinggal, kitűnik, hogy míg a fiatalok véleménye egyenlő arányban oszlik meg, alig van olyan 50 év feletti, aki egyetért Rowling „eltörlésével” (2. ábra).

Az egyes történelmi alakok kiradírozását illetően („kritikai fajelmélet”) szintén szembevető az életkori mintázat, de van egy lényeges különbség. A 3. ábra az életkor és az ideológia kölcsönhatását vizsgálva azon feltételeket szemlélteti, amelyek mellett a britek támogatják a következőket: a) három kortárs személy (J. K. Rowling, Kathleen Stock és Noah Carl, utóbbi poszt-doktori kutató a Cambridge-i Egyetemen) eltörlését tartalmazó index; illetve b) két történelmi személyre (Winston Churchill szobrának eltávolítása és a

²⁰ ROZADO 2022: 16–29.

2. ábra. *Meg kell-e szakítania a kiadóknak az együttműködést Rowlinggal? (életkor szerint)*

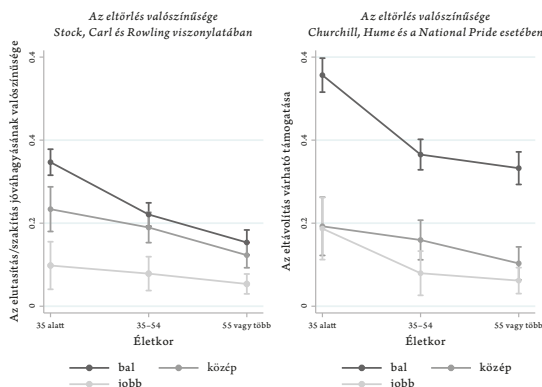
Megjegyzés: nem tartalmazza a „nem tudom” válaszokat

Forrás: a szerző összeállítása KAUFMANN 2022a: 25 alapján

David Hume Tower átnevezése) vonatkozó index; egy arra irányuló kérdés mellett, hogy az emberek szerint a történelemnek inkább a nemzeti szégyent vagy a büszkeséget kellene hangsúlyoznia.

Két dolog azonnal szemmel látható. Egyfelől a bal- és jobboldali válaszadókat reprezentáló vonalak közötti függőleges távolság sokkal nagyobb a jobb oldali ábrán, ami az emberek múlttal kapcsolatos „kritikai fajelméleti” megközelítésekre vonatkozó támogatását mutatja. Eszerint a problematikus történelmi személyiségek – például Churchill – brit múltból való kiradírozásával a 35 év alatti baloldaliak körében 10-ből csaknem 6 egyetért. Ugyanakkor az 55 év feletti baloldaliak szintén 35%-os eséllyel támogatják ezeket a *woke* álláspontokat: több mint 30 pont a különbség az idősebb baloldaliak és az idősebb konzervatívok között ebben a kérdésben. Így a kritikai fajelmélet támogatása jóval túlmutat a fiatalokon.

Másrészt a bal oldali ábra azt mutatja, hogy az 55 év feletti baloldaliak csak 17%-os eséllyel támogatják kortársaik egyes megnyilatkozásaik miatt történő eltörlését, ami nagyon közel áll az 55 év feletti konzervatívok véleményéhez. Az eltörlés kultúrájának támogatottsága – valószínűleg liberális ösztöneik miatt – meredeken zuhan az idősebb baloldaliak körében. Ezzel

3. ábra. Az életkor és az ideológia kölcsönhatása
a woke vonatkozásában

Forrás: a szerző összeállítása

KAUFMANN 2022a: 28–29 alapján

szemben a kritikai fajelmélettel kétszer annyi idősebb baloldali ért egyet (bár többségük elutasító azzal szemben).

A második észrevétel a diagramok közötti hasonlóságokra vonatkozik. Az emelkedő tendencia azt mutatja, hogy az eltörlés kultúrájának támogatottsága a fiatalsággal egyenes arányban nő. Ez mindkét ábrán látszik, a baloldaliak, a centristák és bizonyos mértékig a konzervatívok esetében is. Sőt, az egyes grafikonok legfelső sorának jellegzetes hokiütőszerű – statisztikailag szignifikáns – mintázata alapján a fiatal baloldaliak körében különösen népszerű a woke ideológia. És bár valóban intoleránsabbak az idősebbeknél, a legszembetűnőbb a szakadék mégis a fiatal és az idős baloldaliak között látható. Úgy tűnik, valami egészen sajátos folyamat megy végbe a baloldalon az idő múlásával.

Pontosan ugyanez a minta látható az Egyesült Államok esetében is. A demokraták többsége támogatja a kritikai fajelmélet felvetéseit – például hogy az Egyesült Államok olyan rasszista ország, amely ellopott földekre épült, és hogy a fehérek kiváltságosak –, a republikánusoknak azonban csak néhány százaléka fogadja el ezeket az elképzeléseket. Míg a történelem és a kritikai fajelmélet vonatkozásában óriási pártbeli és ideológiai különbségek látszanak,

ugyanezek a differenciák szűkebbek az eltörlés kultúrája esetében, amint az egyes ellentmondásos figurák – például Brendan Eich, a Mozilla vezérigazgatója vagy Charles Negy floridai kutató – elbocsátásának támogatásában mérhető. Csakúgy, mint Nagy-Britanniában, itt is erős a korosztályi gradiens az eltörlés kultúrája és a kritikai rasszelmélet esetében, ugyanakkor a fiatal baloldaliak véleménye kiugróan különbözik az idősebb baloldaliakétól a szólásszabadság ügyében. Így a 25 éves és annál fiatalabb amerikai baloldaliak megdöbbenően (44–59 ponttal) nagyobb valószínűséggel követelik Eich és Negy elbocsátását, mint az 50 év feletti baloldaliak. A mérsékeltek (26–34 pont) és a konzervatívok (8–25 pont) közötti életkori különbségek kisebbek.

Az anglofon társadalmak fiataljai feltűnően jobban vonzódnak a kulturális szocializmushoz, mint idősebb polgártársaik. Mivel számos meggyőződés korai húszas éveikben ivódik be az emberek elméjébe – tekintettel arra, hogy ebben a korban ér véget agyunk fejlődése –, nagy az esély arra, hogy ezeket a fiatalokat kulturális szocialista meggyőződésük egy életen át elkíséri.²¹ Az angolszász világ kommentátorai már utaltak arra, hogy a fiatalkori progresszivizmus és baloldali szavazói hűség meglepően kitartó marad felnőttkorban is.²² Mindez arra mutat, hogy bizonyosan tanúi leszünk majd egy kohorsz vezetete értékváltozásnak, hasonlóan ahhoz, amely a vallás hanyatlása, illetve a szexuális erkölcsökhöz és a fajokhoz való liberális hozzáállás terjedése kapcsán lezajlott.

Az angolszász társadalmakban párhuzamos trendek hullámát látjuk a fiatal felnőttek körében. Az okostelefonok és az intenzív közösségimédia-használat nagy ugrása 2012 körül egybeesett a magát LMBT-identitásúként meghatározók számának megháromszorozódásával, a szorongás és a depresszió ugrásszerű terjedésével, valamint a vallás és a hazaszeretet folyamatos hanyatlásával. Egyesek, mint Jonathan Haidt, úgy vélik, hogy ez azért merül fel, mert a túlzott szülői figyelem és kényeztető nevelési attitűd törékeny, közösségimédia-függő „i-generációt” hozott létre, amely ugyanakkor az áldozati kultúra és a hozzá kapcsolódó *woke* ideológia felé hajlik.²³

Jómagam inkább a szociológia felől közelítem meg a kérdést, arra helyezve a hangsúlyt, hogy a közösségi média és az új kattintásvadász újságírási modell

²¹ GOEL 2022.

²² BURN–MURDOCH 2022.

²³ LUKIANOFF–HAIDT 2018.

olyan kulturális technológiaként szolgált, amely lehetővé tette, hogy a már létező radikális eszmék kitörjenek az egyetemi szférából és a radikális művészeti körökből, a 2010-es évek közepétől kezdve utat találva a populáris és magas kultúra fősodrába. A média, az oktatási intézmények és a szervezetek azzal járultak hozzá a folyamathoz, hogy számos olyan fiatal szocializáltak ezekre a meggyőződésekre, akik életükben be nem tették a lábukat egyetlen sérelemkutatási szemináriumra sem. Az eszméknek a radikális egyetemi szférából a nagyobb értelmezésformáló intézményeknek való átadása, majd a befolyásolható fiatalokhoz való visszapatogása a legjobb magyarázat az ifjúság által előidézett földet rengető változásra. Ez a reflexiós folyamat a kulturális szocializmus politikája által kialakított eszméket („fehér felsőbbrendűség”, patriarchátus) és terápiás gondolatokat („érzelmi biztonság”, „trauma”) közvetített a fiatalok és a baloldali aktivisták felé. Ez a magyarázat arra is, hogy véleményem szerint a fiatalok szülei nevelési attitűdjéről szóló beszámolóik miért nem állnak, ugyanakkor médiafogyasztási mintái miért állnak összefüggésben politikai nézeteikkel.²⁴ Röviden, úgy gondolom, hogy valójában az üzenet számít, nem a közvetítő.

Végpontjaként a *woke* kulturális forradalom egy egész nemzedék elméjébe ivódott be az óvodától az érettségiig, és még azon is túl. Egy általam végzett felmérés legújabb bizonyítékai arra utalnak, hogy a kritikai társadalmi igazságosság indoktrinációja képes a fiatalokat tömegesen balra tolni. A jog és a szólásszabadság oktatása a klasszikus liberalizmus felé mozdítja el őket, de az ilyen jellegű oktatás egyre ritkább az iskolákban és az egyetemeken. Kizárólag az *online* világban áll akadálytalanul rendelkezésre.

A KULTÚRHÁBORÚ POLITIKÁJA

Az elmúlt 60 évben többször is tapasztaltunk elmozdulást a negatív liberális tolerancia felől a pozitív liberális „ünneplés”, sőt, akár a kényszerű megerősítés felé, példának okáért a kötelező diverzitási nyilatkozatok vagy (az angol nyelvben) a személyes névmások használata esetén. Patrick Deneen jól látja,

²⁴ GOLDBERG 2020.

hogy a negatív liberális tolerancia előbb individualista, majd progresszív értékek felemelkedéséhez vezetett. Vagyis tanúi lehetünk a liberalizmuson belüli negatív-pozitív váltásnak, még akkor is, ha a „liberalizmus” csomagolás változatlan maradt. Ezt legjobban talán Lyndon Johnson Howard Egyetemen tartott beszéde jelzi, ahol figyelemre méltó finomsággal tért át az esélyegyenlőségről az eredmények egyenlőségére – később ez kapta a „pozitív diszkrimináció” címkét.

A fenti folyamat azonban nem elkerülhetetlen, amint az jól látható a kelet-ázsiai és közép-európai liberális társadalmak pályájából. A liberális demokrácia számos lehetőséget rejtget a rendszer reformjára és a konzervatív értékek környezetének előmozdítására. Még az elején járunk annak a folyamatnak, hogy politikai eszközökkel igyekezzünk ellentartani. Ugyanakkor a kulturális szocializmus illiberalizmusa – bár „liberális” zászló alatt hajózik – még a liberálisok számára is nyilvánvalóvá válik.

Egyrészt a liberális hangzású bársonykesztyűk – például a „befogadás”, az „antirassizmus” vagy „a *gender* megerősítése” – továbbra is sok balközépen állót és liberálist megtévesztenek, és a legtöbben támogatják vagy egyetértenek a fajt és a nemet érintő „kritikai” álláspontokkal. Másrészt a felmérések azt mutatják, hogy a baloldaliak – különösen az idősebb baloldaliak – kategorikusan elutasítják az eltörlés kultúráját. Ami az elbocsátásokat vagy a platformtól való megfosztást illeti, nagy a szakadék az ezen eszközökhöz inkább támogatólag, semmint ellenzőleg viszonyuló, viszonylag illiberalis szélsőbaloldal és az azokat erősen ellenző liberális balközép között. Az Egyesült Államokban és Nagy-Britanniában a balközép képviselői is hisznek a nézőpontok sokszínűségében, és kevésbé valószínű, hogy az érzelmi biztonságot a szólásszabadság fölé emelik.²⁵ A liberális posztliberalizmusnak arra kell törekednie, hogy az ilyen egyéneket – gyakran idősebb vagy progresszív férfiakat – lefejtse a baloldal felé irányuló törzsi hovatartozásról.

A nemzeti konzervatív álláspontok bizonyos mértékben szintén vonzóak a centristák számára. Azon kérdés kapcsán, hogy az amerikai, illetve a brit iskolásoknak azt kell-e tanítani, hogy országuk rasszista, és a Churchillhez hasonló hősök gazemberek, a baloldalon megoszlanak a vélemények, míg

²⁵ KAUFMANN 2022a, 2022b.

a konzervatívok között határozott, 70–90%-os többséget alkotnak az ellenzők. Ugyanez vonatkozik a nemi binaritás és a női terek integritásának védelmére is. Így mind a liberális oldalon „az eltörlés kultúrájához” tartozó kérdésekben, mind a konzervatív oldalon a „kritikai faj–nem” témájához kapcsolódó kérdésekben erős választási potenciál rejlik a jobboldali pártok számára, amelyek a kultúrháborús témákat ékként használva támogatást nyerhetnek a centrista liberálisok és a progresszívek körében.

Mindennek ékes bizonyítékát adta Ron DeSantis Floridában és Glenn Youngkin Virginiában, akik mindketten sikeresen kampányoltak az iskolai indoktrináció ellen. Youngkin 10 ponttal megfordított egy Bidenre szavazó államot, a hivatalban lévő elnököt azzal vádolva, hogy ellenséges a gyermekek oktatására gyakorolt szülői befolyással szemben, illusztrálva a harmadik kulturális háború kérdéseiben rejlő, a választások során előnnyé kovácsolható lehetőségeket. Skóciában a Skót Nemzeti Párt gyakran progresszív szavazóit annyira megdöbbenette az Isla Bryson–Adam Graham-ügy, hogy felülvizsgálták nézeteiket, ami Nicola Sturgeon menesztéséhez vezetett. Íme, a liberális-konzervatív választási koalíció akciójában!

KULTÚRA A POLITIKA NYOMÁN

Az 1960-as évek politikai eseményei új lendületet adtak az új baloldálnak, mivel az értelmiségiek a fekete, női és később meleg tiltakozó mozgalmakból merítettek ihletet. A kulturális változások előrevetíthetik a politikai változásokat, ugyanakkor ennek a fordítottja is igaz. A következőkben Chris Rufo konzervatív ellenforradalmat szorgalmazó érveit követem. A konzervatívoknak és a klasszikus liberálisoknak be kell látniuk, hogy immár kívülállók, és az elit intézmények visszaszerzése érdekében összehangolt erőfeszítésekre van szükségük a törvényhozás, a szabályozás és az *entryist* [nagyobb csoportokhoz való csatlakozás] törekvések terén.²⁶

Nagy vonalakban a liberális posztliberálisoknak a rendszeren belül kell dolgozniuk annak megreformálásáért. Sem a csendes kivonulás benedeki

²⁶ RUFO 2023.

opciója, sem a konzervatív értékek bíróságokon és intézményekben való megtelepítéséről szőtt utópisztikus álmok nem képviselik a legjobb előre vezető utat. A liberális-konzervatív szövetkezés mindezek helyett az intézmények politikai semlegesítésére, illetve – azon területeken, ahol tartalomra van szükség, például a történelemoktatás és az állampolgári ismeretek – egyensúlyra törekszik, a közérdek által indokolt módon enyhe előnyben részesítve a pozitív országfelfogásokat. Csakis ez hozhat stabil egyensúlyi eredményt.

Így ahelyett, hogy – amint azt egyes posztliberálisok hirdetik – az állami szintű vallásgyakorlás helyreállítását, valamint az intézményekben zajló aktivizmus és indoktrináció vegyértékének megváltoztatását céloznánk meg, arra kell törekednünk, hogy széles többségi konszenzust találjunk a semleges nemzetállam kapcsán. Az érdemi konzervativizmus ezután alulról építkezve mozdíthatja el a közvéleményt. Ez azt jelenti, hogy az egyetemek lehetnek politikai kérdések szószólói. Azt jelenti, hogy közvetlen jogalkotói ellenőrzéssel támogatva, lényegesen szorosabb irányadás és a jogszabályok szigorúbb betartatása mellett meg kell akadályozni az iskolákban zajló faji és nemi hovatartozással kapcsolatos indoktrinációt. A szabályszegőket meg kell büntetni, a médiát pedig tájékoztatni kell, figyelmeztetésül mindazon a progresszív aktivistáknak, akik messiási moralizmusukat követve szembe szállnának a törvénnyel és a demokratikus többséggel.

Ez azt jelenti, hogy a politikailag vitatható jelképeket – például a Pride-vagy a BLM-zászlót – távol kell tartani az állami tulajdonú intézményektől, kizárólag a minden szavazót felölelő nemzeti vagy önkormányzati jelképeket engedélyezve (erre jó példa az Ontario állambeli Norwich új helyi rendelete). Azt jelenti, hogy a kritikai faj- és *gender*elmélethez kötődő egyetemi kurzusok finanszírozását le kell állítani (nem kell ugyanakkor azokat betiltani). Meg kell szüntetni a kritikai társadalmi igazságosság ideológiájával és a rassz–születési nem–társadalmi nem hármasságát monomániásan erőltető kulturális szocializmussal terhelt diverzitásképzéseket. A kormányzati szervezeteknek azonnal meg kell válniuk az olyan ideológiai alapokon nyugvó partnerektől, mint a Stonewall vagy az Advance HE. A méltányosság által vezérelt célkitűzéseket és ütemterveket olyan higgadt intézkedésekre kell cserélni, amelyek lehetővé teszik az érdemen alapuló eljárásokhoz való hozzáférést, nemcsak a faj és a nem, hanem az osztály és a politikai ideológia tekintetében is.

Az olyan „egyenértékű cselekvés”, amelyben a faji és nemi hovatartozásra vonatkozó összes intézkedést az osztályhoz és az ideológiához kell igazítani, segíthet féken tartani a kulturális szocialista buzgóságot. A politikai diszkriminációt – akár a banki szolgáltatásokhoz, akár a platformokhoz való hozzáférés megvonása formájában – alkalmazó vállalatok pénzbírsággal sújthatók és a szabályok betartására kötelezhetők, amint azt a banki szolgáltatások megvonásáról szóló, a Coutts Nigel Farage-zsal szemben tanúsított diszkriminációja nyomán elfogadott új brit törvény teszi. A liberalizmus kapcsán kerülni kell az intézményi autonómia tisztán madisoni hangsúlyozását, és inkább hobbesi megközelítést alkalmazva meg kell védeni az egyéneket a korrupt és illiberális intézményektől.

Azon kérdések kapcsán, ahol a tartalom elengedhetetlen és a semlegeség nem választható – például a történelemoktatás tanterve vagy az iskolák vendégelőadói esetében –, a jelszó az egyensúly. Ennek felmérése és érvényesítése rendszeres parlamenti ellenőrzés mellett a szabályozó testületek feladata. Jogos közérdek fűződik ahhoz, hogy a fiatalok kötődjenek társadalmukhoz, ezért – még ha a nemzet bűneit nem is szabad eltitkolni – az oktatás egyensúlyának a pozitív nemzetfelfogás kialakítására kell törekednie, nem a rousseau-i értelemben, de a jelenleginél azért nagyobb mértékben. Kontextusba kell helyezni az olyan nemzeti bűnöket, mint a gyarmatosítás, az egyes csoportokat ért atrocitások vagy a diszkrimináció, világtörténelmi összefüggésben vizsgálva a nem nyugati társadalmakban lezajló ilyen folyamatok történetét és figyelembe véve az ehhez hasonló gyakorlatoknak a Nyugat részéről történő relatíve egyedülálló megszüntetését. A jelenleg központi hangsúlyt kapó jobboldali szélsőségeket – például a náciizmus és a Jim Crow-törvények történetét – az utópisztikus baloldali szélsőségek tetteivel – például a kínai kulturális forradalom, a sztálinizmus vagy a kambodzai gyilkos mezők történetével – kell kiegyensúlyozni. Orwell 1984 című művét a tananyag részévé kell tenni. A mércék felállítását a nép joga: az osztálytermi oktatásban a tanárokat nem illeti meg olyan mértékű szólásszabadság, mint az egyetemeken. Az alsóbb fokú oktatás pedagógusai a tankötelezettség által a székükhöz láncolt kiskorú diákokat nevelnek, míg az egyetemisták felnőttek, akik önállóan választanak kurzusokat. A győzelem eléréséhez ezekben a csatákban és a sarkalatos bevándorlási kérdésben több olyan kezdeményezésre lesz szükség, amely jelenleg hiányzik a konzervativizmusból.

A gazdaság helyett a kultúrára kell új hangsúlyt helyezni, mivel az emberek a kultúra miatt csatlakoznak a konzervatív politikához. Ennek a Nemzeti Lőfegyver Szövetséghez vagy a Menet az Életért mozgalomhoz hasonló új nyomásgyakorló csoportokból kell fakadnia, amelyek értékelik a republikánus politikusokat kulcsfontosságú ügyeikben, és felkérlik őket kötelezettségvállalásra. Ugyanilyen csoportoknak kell kifejlődniük a kultúrháborús és a bevándorlási kérdésekben. Így a piaci liberalizmus azon híveit, akik kerülnek a kultúrháborút, illetve a bevándorlást illetően liberális elveket vallanak – mint például a *tory* párti Caroline Nokes vagy Crispin Blunt –, a helyi pártszervezetek nemzeti konzervatívokkal válthatják fel. Ha az olyan nemzeti szervezeteket, mint a CCHQ [Conservative Campaign Headquarters], Nagy-Britanniában továbbra is a gazdasági liberalizmus hívei uralják, lázadó kampányokra (például Suella Braverman, Kemi Badenoch) vagy harmadik felek populista mozgalmaira lesz szükség a „nedves” konzervatív párti berendezkedés felforgatásához.

Ezen túlmenően a közigazgatás számára is ki kell alakítani az amerikai igazságszolgáltatást formáló konzervatív Federalist Societyhez hasonló elit egyetemi hálózatokat. Ez a konzervatív diplomázók szűk csoportjából intenzív tehetségbányászatot tesz lehetővé, így segítve a kulcsfontosságú kormányzati pozíciók betöltését, amelyek közül jelenleg sokat alapértelmezett módon progresszívak töltenek be, mivel nincs megfelelő konzervatív jelölt. Az elit intézmények esetében „a nép a politika”. Elkötelezett személyek híján – mint amilyen Nagy-Britannia új Egyetemi Szabadság Igazgatóságában Arif Ahmed – az ilyen szervezeteket egyszerűen ellehetetlenítik, hogy megvédjék a *status quót*. Ha az intézményi csapda túlságosan átfogó, előfordulhat, hogy egész testületeket kell felszámolni, és új, hajlékony hivatalokat létrehozni, amelyek tükrözhetik a kormány szellemiségét. Ahol például az oktatási intézmények ellenállnak, kitartással és türelemmel le kell gyűrni az ellenállásukat, ellentétben az 1980-as, 1990-es és 2000-es években zajló folyamatokkal, amikor az Egyesült Államokban, Nagy-Britanniában, Ausztráliában és Kanadában megfeneklett a történelemtanterv konzervatív kritikája. A „könyvek csatája” a konzervatívok prioritási listáinak végére került, és a naiv politikusok túlságosan bíztak a pedagógusok jóindulatában.

Ahogy a jobboldal a kulturális kérdésekre kezd koncentrálni, növelve a választók körében elért jelentőségét, ez a folyamat egyre inkább hatást

gyakorol a választási eredményekre, és bátorítani fogja a mérsékelt baloldali politikusokat, hogy megnyírják a *woke* aktivisták vagy a határok megnyitását szorgalmazók szárnyait. Idővel a cél a progresszív indoktrinációs apparátus leállítása és a fiataloknak a klasszikus liberális és konzervatív értékek panteonjába való reszocializációja lesz.

Ennek a kulturális fókusznak szembe kell néznie az angolszász társadalmakban széles körben elterjedt konzervatívellenes politikai előítéletekkel, amelyek formálják azt a környezetet, amelyben a fiatalok nevelkednek.²⁷ Nem csoda, hogy a fiataloknak csak egy szűk rétege hajlandó randevúzni republikánusokkal vagy konzervatívokkal. Amikor barátságról, randevúról, munkaerő-felvételről vagy a vállalkozások patronálásáról van szó, a baloldal sokkal elfogultabb a jobboldallal szemben, mint fordítva. Ez azt a faji és identitásbeli moralizáló abszolutizmust tükrözi, amely a kortárs progresszív média- és oktatási berendezkedés középpontjában áll.²⁸

A negatív liberalizmus fenntartása olyan projekt, amely megtörheti ezt a diszkriminatív rendszert, kiszabadítja a fiatalokat az újragondolt ideológia szorításából, és egyenlőbb versenyfeltételeket kínál a konzervatív értékeknek. Egy ilyen politikai mozgalom energiája – összhangban az *online* és a médiában zajló vitákkal – kulturális változást inspirálhat. Ahogyan a biztonságiöv-használatra és a dohányzásra vonatkozó törvények megváltoztatták az attitűdöket, a *woke* baloldal és a laza bevándorlási szabályok elleni új kampány is megmutathatja a bizonytalanoknak ezen értékek népszerűtlenségét, értékváltozást indítva el.²⁹

VISSZATÉRÉS EGY KORÁBBI LIBERÁLIS HAGYOMÁNYHOZ

Az új liberális–konzervatív szintézis egy régebbi liberális hagyományhoz való visszatérést jelent. A vallásháborúk anarchiája (amely az angol polgárháborúig is kiterjedt) alakította a 17. század korai liberálisainak – például Hobbes és Locke – gondolkodását. Joggal tartottak az anarchiától legalább

²⁷ WEST 2020.

²⁸ CARL 2017.

²⁹ Ugyanerre a dinamikákra lásd még SUNSTEIN 2019.

annyira, mint a zsarnokságtól, hiszen, ahogy Steven Pinker emlékeztet bennünket, az anarchikus társadalmak sokkal több veszélyt tartogatnak az emberekre nézve, mint az autoriter államok.³⁰ Hobbes és Locke úgy vélte, hogy a kormány fontos szerepet tölt be az olyan természetes jogok védelmezőjeként, mint az élethez, a szabadsághoz és a tulajdonhoz való jog. Ezzel szemben a Madisonhoz és Jeffersonhoz hasonló amerikai alapító atyák határozottabban kormányellenes, a zsarnokságra összpontosító liberalizmust képviseltek. A nők, feketék és melegek jogaiért küzdő későbbi mozgalmak a diszkriminatív törvények megváltoztatása végett joggal vették fel a harcot a kormányzati elnyomással. Túlkapásaiktól azonban – például az 1960-as évek diákfelkeléseitől, amelyek megnyirbálták a konzervatív professzorok, illetve katonai toborzótisztek jogait az egyetemi campusokon (vagy napjainkban az eltörlés kultúrájától) – a liberalizmus kormányellenes formája nem képes megvédeni azokat a konzervatívokat, akiket a jogok korlátozása sújt.

A 17. századi liberalizmust háromoldalúnak tekinthetjük, szemben 18. század végi utódaik szűken dualista megközelítésével, akik egy biztonságosabb kor gyermekeiként megélték, hogy az államok elmélyítették és megszilárdították területükön az erőszak alkalmazásának monopóliumát. Hobbes és Locke szemében a „mindenki háborúja mindenki ellen” és a magánerőszak súlyos fenyegetést jelentett a szabadságra nézve, amelytől a kormánynak meg kell védenie az egyéneket. A társadalom három szintjét különböztették meg: az egyéneket, a közvetítő szervezeteket és a kormányt. A szabadságot fenyegető veszély nem kizárólag a kormányzati szintről, hanem a középső szinten elhelyezkedő csoportoktól és intézményektől is származhat. Amennyiben valamely állam kormánya demokratikus választással nyeri el pozícióját, a szabad média gyakorol felette ellenőrzést, és az alkotmánynak megfelelően jár el, akkor az ilyen kormány létfontosságú szerepet játszik az emberi szabadság védelmében a magáncenzúra fenyegetésével szemben.

A negatív liberalizmust fenyegető veszélyforrások az állam zsarnokságától egyre inkább visszatolódnak a zsarnokság magánformái felé. A George Washington Egyetem jogászprofesszora, Jonathan Turley a technológiai cenzúrára és a szervezeti eltörlési kultúrára hivatkozva így fogalmaz: „[a] magáncenzúra

30 PINKER 2011.

ugyanolyan veszélyt jelent a politikai rendszerre, mint a kormányzati cenzúra a szólásszabadságra.” Még ha a vállalati és az adminisztratív cenzúra nem is jelenti a szólásszabadság „nagy testvér” által gyakorolt ellenőrzését, a „kis testvér” tekintélyelvűségének több átfedő pontját képviseli, amely sérti a véleménynyilvánítás szabadságát.³¹ A fejlett Nyugaton a liberális gondolkodás hobbesi hagyománya relevánsabb, mint a madisoni változat, amelynek középpontjában a kormány áll. A *woke* intézmények kormányzati szabályozását helytelenítő kormányellenes libertáriánusok a *woke* autoritariánusok hasznos idiótái, akik a szervezetek adminisztratív apparátusára történő nyomásgyakorlás vagy azok irányítás alá vonása útján gyakorolnak cenzúrát.

Előretekintve a posztliberalizmus jövője a liberalizmusban rejlik. Míg a pozitív liberalizmust el kell utasítani, a konzervatívoknak a hobbesi procedurális liberalizmusra kell támaszkodniuk, koalícióra lépve a centrista liberálisokkal, hogy visszaszorítsák intézményeink konzervativizmusellenességét. Ennek nyomán olyan egyensúlyt kell kialakítani, amely a legjobb esélyt kínálja a nemzeti és társadalmi hagyományok újjáéledésére.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALE, Tim et al. (2020): *Mind the Values Gap. The Social and Economic Values of MPs, Party Members and Voters*. Online: <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2020/06/Mind-the-values-gap.pdf>
- BELL, Daniel (1976): *The Cultural Contradictions of Capitalism*. New York: Basic Books.
- BURN-MURDOCH, John (2022): Millennials Are Shattering the Oldest Rule in Politics. *Financial Times*, 2022. december 29. Online: www.ft.com/content/c361e372-769e-45cd-a063-f5coa7767cf4
- BURNHAM, James (2014): *Suicide of the West. An Essay on the Meaning and Destiny of Liberalism*. New York – London: Encounter Books.
- CARL, Noah (2017): Who Doesn't Want to Hear the Other Side's View? *Medium*, 2017. április 28. Online: <https://noahcarl.medium.com/who-doesnt-want-to-hear-the-other-side-s-view-9a7cdf3ad702>
- CARSON, Robert – ROBBINS, Hollis (2019): Susan Sontag: Race, Class, and the Limits of Style. *The American Interest*, 2019. november 29. Online: www.the-american-interest.com/2019/11/29/susan-sontag-race-class-and-the-limits-of-style

³¹ TURLEY 2022: 571.

- DENEEN, Patrick J. (2018): *Why Liberalism Failed*. New Haven, CT – London: Yale University Press. Online: <https://doi.org/10.12987/yale/9780300223446.001.0001>
- GLAZER, Nathan (1987): *Affirmative Discrimination. Ethnic Inequality and Public Policy*. Cambridge, MA – London: Harvard University Press.
- GOEL, Vinod (2022): *Reason and Less. Pursuing Food, Sex, and Politics*. Cambridge, MA – London: MIT Press. Online: <https://doi.org/10.7551/mitpress/12811.001.0001>
- GOLDBERG, Zach (2020): How the Media Led the Great Racial Awakening. *Tablet*, 2020. augusztus 5. Online: www.tabletmag.com/sections/news/articles/media-great-racial-awakening
- GOODWIN, Matt (2023): *Values, Voice and Virtue. The New British Politics*. London: Penguin.
- HAIDT, Jonathan (2012): *The Righteous Mind. Why Good People Are Divided by Politics and Religion*. London: Allen Lane.
- HANSEN, Randall (2000): *Citizenship and Immigration in Post-War Britain. The Institutional Origins of a Multicultural Nation*. Oxford: Oxford University Press. Online: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198297093.001.0001>
- HAZONY, Yoram (2022): *Conservatism. A Rediscovery*. Washington, DC: Regnery Gateway.
- INGLEHART, Ronald (1990): *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton, NJ: Princeton University Press. Online: <https://doi.org/10.1515/9780691186740>
- KAUFMANN, Eric (2022a): *The Politics of the Culture Wars in Contemporary Britain*. London: Policy Exchange.
- KAUFMANN, Eric (2022b): The Politics of the Culture Wars in Contemporary America. *Manhattan Institute*, 2022. január 25. Online: <https://manhattan.institute/article/the-politics-of-the-culture-wars-in-contemporary-america>
- KRUGMAN, Paul (2013): Unacceptable Prejudices. *The New York Times*, 2013. augusztus 9. Online: <https://archive.nytimes.com/krugman.blogs.nytimes.com/2013/08/09/unacceptable-prejudices/>
- Literary Hub (2019): Angela Davis on Protest, 1968, and Her Old Teacher, Herbert Marcuse. *Literary Hub*, 2019. április 3. Online: <https://lithub.com/angela-davis-on-protest-1968-and-her-old-teacher-herbert-marcuse>
- LUKIANOFF, Greg – HAIDT, Jonathan (2018): *The Coddling of the American Mind. How Good Intentions and Bad Ideas Are Setting Up a Generation for Failure*. New York: Penguin.
- PINKER, Steven (2011): *The Better Angels of Our Nature. Why Violence Has Declined*. New York: Viking.
- PUTNAM, Robert (2000): Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community. In CSCW'00: *Proceedings of the 2000 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work*. New York: Association for Computing Machinery, 357. Online: <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- RAUCH, Jonathan (2021): *The Constitution of Knowledge. A Defense of Truth*. Washington, DC: Brookings Institution Press.

- ROUSSEAU, Jean-Jacques (2023) [1772]: *Considerations on the Government of Poland*. Kindle Edition. [H. n.]: Grapevine.
- ROZADO, David (2022): Themes in Academic Literature: Prejudice and Social Justice. *Academic Questions*, 35(2), 16–29. Online: <https://www.nas.org/academic-questions/35/2/themes-in-academic-literature-prejudice-and-social-justice/pdf>
- ROZELL, Mark – WHITNEY, Gleaves szerk. (2007): *Religion and the Bush Presidency*. New York: Palgrave Macmillan. Online: <https://doi.org/10.1057/9780230607354>
- RUFO, Christopher F. (2023): *America's Cultural Revolution. How the Radical Left Conquered Everything*. [H. n.]: Broadside Books.
- SCHLESINGER, Arthur Meier (1993): *The Disuniting of America*. New York – London: W.W. Norton.
- STEELE, Shelby (2006): *White Guilt. How Blacks and Whites Together Destroyed the Promise of the Civil Rights Era*. New York: HarperCollins.
- SUNSTEIN, Cass R. (2019): *Conformity. The Power of Social Influences*. New York: New York University Press. Online: <https://doi.org/10.18574/nyu/9781479896585.001.0001>
- TURLEY, Jonathan (2022): Harm and Hegemony: The Decline of Free Speech in the United States. *Harvard Journal of Law & Public Policy*, 45(2), 571–702.
- VERMEULE, Adrian (2022): *Common Good Constitutionalism*. Cambridge, UK: Polity.
- WEST, Ed (2020): *Small Men on the Wrong Side of History. The Decline, Fall and Unlikely Return of Conservatism*. London: Constable.
- WRIGHT, Colin (2022): Elon Musk Tweeted My Cartoon. *WSJ*, 2022. május 2. Online: www.wsj.com/articles/elon-musk-tweeted-my-cartoon-woke-progressive-left-wing-media-right-viral-twitter-politics-culture-liberal-center-11651504379